

ju (3-4, 1970) i migraciju vjernika (5-6, 1970).

Suradnici CvSS jesu uglavnom domaći profesori: Lenič, Grmič, Fajdiga, Dermota, Cajnkar, Steiner, Strle, Valenčić, Smolik, Rodé, Ojnik, Perko, Krošl i dr. Ali — što je daleko simpatičnije — revija je oko sebe okupila velik broj suradnika iz redova pastoralnoga klera, kao što su Bertoncelj, Metlikovec, Žužek, Oberžan, Oražem, Reven, Lešnik, Marc, Kozar, Pangerl, Mihelčič, Černigoj i ostali (a među njima i moj nezaboravni kolega iz logora Dachaua Franc Hrastelj). Mislim da se može ubrojiti u najveći uspjeh slovenske revije baš to što se uredništvo znalo tako usko i plodno povezati s pastoralnim radnicima s terena.

Posebnu draž i vrijednost CvSS daju njezine odlične ilustracije. To su uglavnom uspjeli fotosi crkava, njihovih ponutrica, oltara, križeva, crkvenog namještaja, pribora i ukrasa. Naročito ugodni doživljaj za čitaoce jesu krasni slovenski krajolici i »godzovi«, oduhovljeni skladnim konturama brojnih kapelica. U slikovnom prilogu revije našli smo toliko divnih dragulja velikoga Plečnika kao i foto-skice najnovijih crkvenih građevina u Sloveniji. Izvanredno uspjeli brojevi CvSS bili su oni u kojima su se sadržajna i slikovna tematika našle skupa, da jedna drugu nadopune.

Svida nam se i to što naša slovenska posestrima nije sklona teološkim ekstremima tradicionalizma i progresizma (jer toj napasti nisu znali odoljeti mnogi drugi katolički časopisi, i kod nas i u svijetu). Ona je

otvorena i današnjem svijetu i aktualnim problemima vjere u Sloveniji. Spremna je da uvijek pronalazi nešto novo i dobro, a da zato ne prezire baštinjeno nasljeđe. Dosada je znala očuvati sretni ekvilibrij među suprotnim suvremenim strujama. Članci i prilozi u CvSS nikada nisu predugi ni dosadni. Odlukuju se kratkoćom, jasnoćom i jednostavnošću. Veseli nas da se CERKEV zanima i za vjerski život u Hrvatskoj, registrira naše teološke skupove i prati našu bogoslovnu literaturu (daleko više nego što to rade hrvatski časopisi o Sloveniji).

Naša bi želja bila da CvSS i stvarno postane mjesečnikom. Smatramo da je to i želja samog uredništva, inače ne bi imalo smisla nastaviti s nominalnim dvobrojima. Planove valja prilagoditi stvarnosti i mogućnostima. Bilo bi nam također veoma drago kad bismo u svakom broju, osobito u onim tematskima, našli jednu solidnu studiju — kao što je ona Steinerova o ispovjedniku i problemu kontracepcije (br. 3-4, g. 1969) ili Strleova o teologiji svećništva (1-2, 1970) — tako da revija ne bi ostavljala previše prakticistički dojam. Dakle samo jedan, i to kratak, ali teoretski dobro fundirani članak, koji bi podnio doktrinalni teret čitavog broja, a ostali bi članci mogli ostati onako praktični, jednostavni i blizi realnosti kao i do sada.

S punim srcem smo, evo, započeli dijalog s našom slovenskom posesriom. Želimo da se prihvati, produbi i razvije u bratsku i plodnu suradnju.

Živan Bezić

»DUBROVNIK« 3/1970.

Klasika kao trenutak suvremenosti u duhovnom životu Hrvata

Hrvatska je u toku XIX st. često bila više zaokupljena pitanjem jesu li Hrvati i Srbi jedan narod ili ne, ne posvećujući pri tome dovoljno pažnje tradicijama vlastitog i specifično hrvatskoga duhovnog života. Poslje-

dica tih zaokupljenosti je bila da se u prošlom stoljeću nije uspio stvoriti neposredan odnos između kazališnih gledalaca i vlastite hrvatske kazališne tradicije. Pozitivizam i njegovo »učeno« držanje održali su od-

ređenu arhivsko-filološku posrednost između naše dramske baštine i gledalaca, pa tako Miljenko Foretić u *zapažanjima o hrvatskoj dramskoj baštini* kaže Arhivsko-filološki tretman hrvatske dramske baštine, komparativna metoda i promatranje u okvirima evropskih književnih strujanja, nacionalna tradicija kao konstitutivna snaga, socijalna pozadina i kao krajnji i završni domet analitičko-kritičko ispitivanja. Ovo bi trebali biti nužni preduvjeti, na kojima će se oslanjati polazna spoznaja o hrvatskoj dramskoj baštini. (...) »Kao i mnoga ostala pitanja naše kulture, tako se i hrvatska dramska baština nalazi u dijaspori između znanstvenih istraživanja i kazališnih uprizorenja. Vezana dugo vremena uz književno-povijesna proučavanja i katedarske okvire, lišena šire prepoznatljivosti, bila je pristupačna poznavanju užeg kruga stručnjaka.«

I Božidar Viočić ističe: »Siromaštvo povijesno-književne i filološke znanosti s jedne, te poslovična »skupoca« kazališta s druge strane, onemogućavaju u potpunosti šire i povezanije bavljenje našom dramskom baštinom. Do danas se nije pojavila nikakva povijest ili barem nekakav povijesni pregled naše drame i našega kazališta, iako znamo da smo imali i jedno i drugo. Postoji, doduše, prikuljena građa iz obaja navedenih područja, ali je ona razasuta po različitim »zbornicima«, koji otisnuti u minimalnom broju primjeraka trunu zatvoreni po prašnjavim »strukovnim« zakucima naših malobrojnih biblioteka, dok je čitav slikovni i dokumentarni materijal iz povijesti našega kazališta zatrpan u stiješnjem prostorijskom jedinom arhiva.« (*Razmišljanja o hrvatskoj dramskoj baštini*).

Nema sumnje, filološki pristup dramskoj baštini Hrvata pokazao se nepotpun i ograničen. Taj pristup je ograničen i nepotpun u onoj istoj mjeri u kojoj je i čitanje drame nepotpun doživljaj, ako se usporedi sa zgusnutim doživljajem gledanja. Pristup drami je u osnovi problem hrvatskog redateljstva.

I dok je prošlo stoljeće pokazalo, kako Foretić reče, smisao za »obrađanje mitološkim scenama — teatar

i uopće literaturu sklonu patetičnim tiradama« označivši na taj način »paradigmu visoko odnjegovanog literarno-kazališnog ukusa«, današnji ukus pokazuje opet približavanje klasi. Klasika je okvir u kojemu danas hrvatski dramski gledaoci ponovo nalaze odnos prema svojoj vlastitoj dramskoj baštini. Tako Marko Fotez piše u članku *Naša scenaska klasika na suvremenoj pozornici*: »Mislim da je u oživljavanju, osuvremenjavanju, moderniziranju tih »starih« djela glavno proniknuti u njihov »duh« i taj »duh« objaviti, objasniti, predstaviti današnjem gledaocu. Putova do takvih predstava ima mnogo, ali cilj je neumitno jedan: da u predstavi oživi, zavlađa i zasja ono što je u tim djelima vanvremensko i zbog čega su i uvrštena u klasiku te traju i danas.«

Razumljivosti teksta i odnos gledaocu osjetljive su stvari koje ne valja smatrati složenijima negoli što one jesu: »Često je u tu svrhu potrebna sasvim neznatna intervencija (kojom autor nije nipošto iznevjerio), a korisnost takve intervencije je velika i vrijedna — naravno, ako nam je stalo da teatar bude bistro ogledalo života a ne samo muzealno-znanstvena rekonstrukcija davno prošlog razdoblja.«

Sam pojam klasike, kako ga shvaća Fotez, nije isključivo vremenski, ako je uopće vremenski, nego radije tipološki i kao takav on je trajna estetska orijentacija gledališta: »Kao što je često puta smiješno i bespredmetno kad Evropljanin misli da je »uhvatio« kabuki-stil ili pokrete starih Egipćana (u »Aidi« npr.) — tako su i jalova sva nastojanja da klasičku i možemo i moramo interpretirati na klasičan način (bez obzira na to što ima različitih shvaćanja i tumačenja pojma »klasičan« u smislu vanjske, govorne i gestovne emancipacije). Životnost, trajnost, svevremenost klasičnih djela treba izražavati interpret suvremenim i urođenim sredstvima: ne sebe zarobljavati u stezati nekim (sumnjivim) zamišljenim shemama »klasičnog«, nego životnošću klasičnog inspirirati i dinamizirati vlastito biće.«

Štoviše, usađena duboko u urbanom duhu gradova na jugu Hrvatske, oživljavanje klasike nešto je što ne

izlazi iz okvira suvremenog općeg interesa za naš jug, koji je u mnogome ne samo kupališni nego i duhovni turizam, urbanizam. Niz uzbudljivih nagona Hrvata XX st. susreće se u obnavljanju našega odnosa prema klasiци i jugu. Kao takav, taj duhovni turizam k moru, na jug, u prošlost počinje već u XIX ako ne i u XVIII st. kad se Tituš Brezovački oduševio franjevačkom što-kavštinom. Jer hrvatski narodni preporod počinje samo po našem sudu 1831, po sudu Preradovića i mnogih drugih preporoditelja, preporod počinje 1756, kad je u Mlecima tiskano prvo izdanje Razgovora ugodnoga Andrije Kačića Miošića. Ovaj drugi sjevernohrvatski preporod bio bi ustvari obnavljanje odnosa prema našoj duhovnoj baštini. U tom smislu hrvatski narodni preporod još uvijek traje. Odnos prema našoj tradiciji danas postaje masovan, pučki, zahvaljujući upravo ponovnom izvođenju prikazanja, koja se nisu sviđjala Božidaru Božoviću, koji je u Književnim novinama, 17. kolovoza 1968. osudio dubrovačku izvedbu *Prikazanje života i muke sv. Ciprijana i Justine* pišući: »Ni vrlo nategnutim argumentima ne verujem da se može dokazati da one spadaju zaista u našu narodnu, nacionalnu, kulturnu baštinu«, što je svakako i istina, jer prikazanja, pa i ovo dubrovačko nisu *njegova* nacionalna, kulturna baština, što mu je napisao i Igor Mandić: »Božović kao da zaobilazi pravi čvor pitanja. Riječ je prvenstveno o *baštini hrvatske književnosti*, ...« (Činjenice i misterije, VUS, 28. kolovoza 1968.) Konačno je sadržajni i vrlo uspjeti članak Ivana Boškovića *O prikazanjima i oko njih* ovakvim razmatranjima učvrstio prikazanja kao živu sponu između našeg današnjeg kazališta i Hrvatske kazališne tradicije.

Takva pučka predstava za nas je to važnija što mi u njoj prepoznajemo naš hrvatski jezik kojim govorimo i to iz njegovih korijena. Tako Petar Selem piše u članku *Jezik i kazališna tradicija*: »Iz poštivanja jezičnih realiteta i istovremeno njihova književnog korištenja i interpretiranja proizlazi izvanredna djelotvornost stare hrvatske dramske književnosti. Na predstavama *Skupa* i *Dunda Maroja* u Dubrovniku, na izvođenje *Života i muke sve-*

toga Lovrinca u Splitu, doživljavao sam uvijek isti fenomen: da gledaoci, današnji gledaoci prepoznaju jezik i govor tih po nekoliko stoljeća dalekih tekstova, dok im govor niza naših suvremenih dramskih autora ostaje posve stran. Jer, kazah, jezik tih davnih drama, mirakula i komedija nosi otisak jednog duha, jedne sredine i lika jedne nacije, dok umjetno isfabricirani, dogovorima i sporazumima stvoreni jezik naše moderne književnosti tek rijetko istinu tog otiska uspijeva primiti.«

Osvremenjenje stare hrvatske drame ima izgled u posebnoj srodnosti naših današnjih jezičnih problema sa jezičnim problemima onoga doba. Tako Selem piše o Kanavelićevu Šimunuu Dundurilu: u *Šimunuu Dundurilu* postoje tri govorna izraza: hrvatski, kakav se govorio tad u srednjoj Dalmaciji i Dubrovniku, bosanski sa nizom turcizama, i konačno talijanski, kojim govori Pulcinella, lik uzet izravno iz *commedie dell'arte*, a upliće se i u replike drugih likova. I stoga je za mene taj tekst u prvom redu komedija jezika. Komedija je započela još u ono vrijeme, kada je vrli Bošnjak Šimun Dundurilo mislio da će postati svjetski čovjek (da će biti, rekli bi neki, napredan) budeli govorio talijanski, i koja preko raznih dogovora, sporazuma, usaglašavanja i preglasavanja traje do dana današnjega.« (...) »Ali jedno je istina: da dokle god je taj jezik živio u književnosti i književnost u njemu po prirodni zakonomata njihova međusobnog djelovanja, dokle god je kazališno djelo kroz jezik iskazivalo istinitost jednog govora i u nj utisnutog duha i dok je opet književno djelo podizalo jezik na razine estetske relevantnosti, utječući također na njega i osvješćavajući ga, čitava ta književnost hrvatska, usprkos križa bila je književnost univerzalna ali i nacionalno prepoznatljiva. Kada se književnost počela pisati jezikom sporazuma i dogovora, jezikom manipulacija i jezikom neistinitim, i istinitost dramskog iskazivanja se gotovo ili sasvim izgubila. Tragedija hrvatskog jezika najbolje se očitovala upravo u padu hrvatske dramske književnosti.«

To oštromno zapažanje Petra Selema potpuno zaokružuje ovo bogatstvo duha, koje osvremenjenjem

naše stare drame izlazi pred mase, koje za našega dugog bujnog ljeta osvayaju i preobražavaju gradove južne Hrvatske, ispunjaju i oživljavaju stare trgove i crkve da vide i čuju bilo Hrvatske, jer narod nije narod samo po zemljopisnom području koje zauzimalje, nego i po zajedničkoj povijesti, po zajedničkoj povijesti jezika i po zajedničkoj želji da djeluje. Jezik nije jezik po sličnosti ili nesličnosti sa susjednim jezikom, nega po svojoj povijesti i književnosti.

Danas u doba sumraka prijašnjih nesklapnih jezičnih sporazuma i nesporazuma, u doba kad se otkriva ponor njihove ispraznosti i njihova tendencioznost hrvatsko glumište slično kao i u XVIII st. franjevačka propovijed postaje središte preporodnih izarivanja hrvatskog jezika, a Dubrovnik, taj salon Hrvatske, još jednom obećava da će otvoriti novo poglavlje hrvatskog jezika.

I. P.

M. AUCLAIR, PRVA ŽENA NAUČITELJICA CRKVE SV. TEREZIJA AVILSKA

Knjižica duhovnog života, svezak I

Nije potrebno govoriti o nedostatku ozbiljnih duhovnih djela u našoj literaturi. Ima tome više razloga, ali je činjenica.

Hrvatski Karmel je, svjestan toga, odlučio pokrenuti »*Knjižicu duhovnog života*« da tako pomogne svomemu narodu u duhovnomu području. I evo prvi plod te lijepe zamisli pruža svojim čitateljima s knjigom *Prva žena naučiteljica Crkve sv. Terezija Avilska*. Upravo s ovim djelom želi nam se predstaviti i naš hrvatski Karmel.

Djelo je prijevod s francuskoga. Poznata francuska spisateljica, Marcelle Auclair, vrlo vješto je izvela svoju zamisao da kroz životopis jedne osobe prikaže i njezinu, barem načelnu, nauku. I uspjela je zahvaljujući u prvom redu lakoci stila, smjслу za sistematski rad i, bez sumnje, svojoj duhovnoj izgrađenosti. Sve to omogućuje širi pristup čitateljstva djelu i životu sv. Terezije, prve žene — naučiteljice Crkve.

Naše hrvatsko izdanje sadrži značajan predgovor u kojemu nam, u kratkim potezima, o. Ladislav Marković OCD predstavlja ne toliko samo djelo koliko osobu i nauku velike Učiteljice duhovnoga života. Iza toga uvoda slijedi samo djelo koje je podijeljeno na pet dijelova sa završnim epilogom o osobama koje

su sudjelovale u povijesti sv. Terezije.

Čitajući ovu knjigu, pažljivi će čitatelj primijetiti kako se, počevši od Terezijina djetinjstva do njezine starosti, ljudski egoizam i slaboće isprepliću s Božjom milosti i kako svetost raste u plemenitoj duši. Susrestu se tako u ovoj knjizi, dakako, na svoj način, i profil samoga sebe. Tek onda, naime, kada je Terezija primijetila da postoji i vječno u prolaznom životu, opazila je, ponekana milošću i podržavana snagom čvrste volje, da »Njegovo Veličanstvo« ima druge namjere s njezinim životom. — Morala je postati majkom mnogih, sastati se s Bogom, odgajati druge za taj sastanak te im omogućiti da, u suradnji sa svojim Otkupljenjem, stvarno svjedoče o vrijednosti duhovnoga života. Sve je to lijepo prikazano u ovoj knjizi. Djelo nam, osim toga daje naslutiti dvije druge činjenice, značajne za današnji pokoncilski duh: otkriva nam da je Terezija bila žena svojega vremena i, istodobno, da je ona žena našega vremena. Bila je žena svojega doba ne samo radi toga što je živjela u tom povijesnom razdoblju, nego radije stoga što je i sama sudjelovala u svim važnijim događajima svojega vremena. U tom je smislu prva žena-naučiteljica Crkve i danas suvremena. U njoj